

Problemy regulacji rynku mleka i limitowania jego produkcji w warunkach Polski

Jerzy Ostoja-Solecki

Po wielu latach oczekiwań dostrzeżono konieczność ustawowego uporządkowania zasad obrotu mlekiem i jego przetworami. Równocześnie nabierają tempa negocjacje z Unią Europejską, dotyczące ustalenia dla Polski kwot, czyli limitu produkcji mleka towarowego. Tem dla tych problemów są rozważania nad rewizją poglądów nad optymalną strukturą chowu bydła mlecznego (ograniczenie wielkości stad, zaprzestanie pogoni za rekordami wydajności zmniejszającymi odporność zwierząt na choroby, powrót do żywienia paszami naturalnymi właściwymi dla przeżuwaczy).

Radykalne zaostreżenie wymagań dotyczących jakości produkowanego mleka jest bezdyskusyjne, chociażby ze względu na zdrowie naszego społeczeństwa, szczególnie dzieci i młodzieży. Na przykład w USA przesłankę głoszącą, że „zdrowie ludzi jest rzeczywistą podstawą, od której zależy ich powodzenie życiowe i potęga państwa”, uważa się za nienaruszalny imperatyw. Ustawowo usankcjonowane przepisy stanowią tam, że „sprzedawca artykułów spożywczych daje gwarancję, iż jego towary nadają się do spożycia przez człowieka, i jest on odpowiedzialny za szkody, jeżeli produkt ten wyrządzi fizyczną krzywdę konsumentowi”. W krajach wysoko rozwiniętych wymagania dotyczące jakości mleka obejmują przede wszystkim rynek wewnętrzny, a nie są ważne tylko przy eksporcie. W kraju reakcje na ustawę regulującą rynek mleka i jego przetworów są różne. Od określenia jej jako kolejny przejaw „służalności wobec Brukseli”, dążącej do zniszczenia konkurencyjnej dla UE produkcji zdrowej, polskiej żywności – do uczucia ulgi, wyrażanej krótkim, acz wymownym słowem, nareszcie! Trzeba bowiem zrozumieć, że zapewnienie dobrej jakości produkowanego mleka musi być naszą troską, nie tylko w związku z naszym przyszłym członkostwem w UE, ale przede wszystkim z uwagi na zdrowie naszego społeczeństwa.

Dobra jakość produkowanego mleka zależy nie tylko od stałego przestrzegania reguł sanitarno-higienicznych przy jego pozyskiwaniu czy od wyposażenia obory w odpowiednią

Tabela 1
Wielkości stada krów zapewniające roczną produkcję 75 000 kg mleka, w zależności od przeciętnej rocznej wydajności uzyskiwanej od 1 krowy

Przeciętna roczna liczba krów, szt.	Przeciętna roczna wydajność mleka od 1 krowy, kg
18,8	4000
15,0	5000
12,5	6000
10,7	7000

dojarnię i chłodnię. Gospodarstwo musi dysponować także urządzeniami do właściwego konserwowania, przechowywania i przygotowywania pasz. Ponadto niezbędne jest zaopatrzenie w wodę zdatną do spożycia oraz odpowiednia utylizacja od-

chodów i ścieków, nie zanieczyszczająca środowiska. Nie da się tego osiągnąć bez poważnych nakładów, które są możliwe tylko przy odpowiednim poziomie produkcji.

W naszych warunkach trwałą, zadowalającą opłacalność produkcji mleka można osiągnąć przy stadzie liczącym 15 krów, o przeciętnej rocznej wydajności 5000 kg mleka od krowy. Dobowy poziom odstaw mleka z obory w okresie przejściowym (dotyczy to obór rolników z grup producenckich) powinien wynosić ponad 200 kg, co w przeliczeniu na rok daje około 75 000 kg mleka towarowego. Aby zapewnić taki poziom rocznej produkcji mleka, liczba krów w oborze będzie uzależniona od przeciętnej rocznej wydajności, uzyskiwanej od jednej krowy. Zależność taką przedstawiono w tabeli 1.

W rokowaniach z Unią Europejską nasi negocjatorzy oczekują przyznania Polsce kwoty – limitu produkcji mleka towarowego w wysokości 12 miliardów kg rocznie. Tyle bowiem wynosi potencjał produkcyjny naszego stada, które liczy ok. 3 milionów krów o przeciętnej wydajności 3500 kg mleka od sztuki. Wysokość tego limitu wynika również ze stosowanego w UE miernika: 300 kg mleka przeciętnie na 1 mieszkańca rocznie, czyli 300 kg mleka x 40 mln (ludność Polski) = 12 mld kg mleka towarowego.

Aby sprostać tym oczekiwaniom konieczna jest wnikliwa ocena rzeczywistych możliwości, wynikających z istniejącego stanu krów. Podstawową trudność stanowi dostosowanie struktury ilościowej chowu krów do występującej w niektórych krajach unijnych, z którymi zamierzamy konkurować. W krajach tych (tab. 2) ponad 75% krów zgrupowanych jest w oborach liczących od 10 do 100 sztuk, w tym prawie 65% w oborach od 20 do 100 sztuk. U nas analogiczne wielkości wynoszą 9,2 i 2,4%. Równocześnie w stadach liczących mniej niż 10 sztuk znajduje się ponad 85% krów, z tego ponad 37% w oborach liczących nie więcej niż 2 sztuki. W krajach unijnych liczby te wynoszą odpowiednio 7,2 i 1,3%.

Tabela 2
Struktura stad w krajach UE i w Polsce

Liczba krów w stadzie	Struktura procentowa stad			
	Niemcy	Francja	kraje UE (średnio)	Polska
1-2 szt.	0,6	0,2	1,3	37,5
3-4 szt.				24,8
5-9 szt.	6,0	2,0	5,9	23,1
10-19 szt.	17,4	11,3	12,5	6,8
20-49 szt.	44,3	61,5	40,1	1,2
50-100 szt.	23,0	13,0	23,8	1,2
pow. 100 szt.	8,7	12,0	16,4	5,4

Nadzieje na racjonalną i efektywną ekonomicznie produkcję mleka, przy tak rozproszonym chowie krów, trudno uznać za realne. Konieczne trzeba będzie dokonać fundamentalnych zmian. Roczna produkcja mleka w Polsce wynosi około 11,5 mld kg, z czego skupuje się około 6,6 mld kg, tj. 57%. W oborach liczących obecnie powyżej 5 krów mlecznych, które rokować mogą trwały ilościowy rozwój stada i rentowną produkcję mleka, skupionych jest około 1,15 mln krów, to jest około 38% populacji. W przybliżeniu pozwala to, przy obecnej ich wydajności jednostkowej, uzyskać nie więcej niż 4 mld kg mleka rocznie (tab. 3).

Równoległe z przebudową struktury ilościowej stada krów następować powinno zwiększenie przeciętnej wydajności jednostkowej, powiększając zarazem ilość mleka uzyskiwaną w oborach rolników z grup producenckich (tab. 4). Dane

Tabela 3

Przeciętne roczne wydajności krów w oborach liczących powyżej 5 sztuk niezbędne do zrealizowania różnych wariantów kwot produkcji mleka towarowego (w oborach liczących 5 i więcej krów w 2000 roku znajdowało się niespełna 1,15 mln krów)

Produkcja mleka	Przeciętna roczna wydajność mleka od krowy, kg
4 mld kg	3537 (osiągnięta)
8 mld kg	7074 (możliwa)
12 mld kg	10 611 (nierealna)

wniosek, nie jest bowiem możliwa, chociażby ze względów ekonomicznych, produkcja mleka wymaganej jakości w gospodarstwie utrzymującym 2 krowy. A w takich gospodarstwach utrzymuje się u nas niemal 40% pogłowia krów. Niewzględnienie tych faktów może spowodować pogłębienie się kryzysu gospodarczego i społecznego polskiej wsi. Sprostanie wymaganiom związanym z restrukturyzacją i unowocześnieniem chowu krów i produkcji mleka w Polsce nie wydaje się możliwe bez dokonania wielu koniecznych zmian, związanych między innymi z działalnością samorządu rolniczego, a więc izb rolniczych, związków hodowców i producentów. Określenie konkretnych zadań i harmonogramu ich realizacji

przedstawione w tej tabeli w pewnym sensie wyznaczają kierunki i zakres zadań dla różnych służb zajmujących się organizacją hodowli bydła mlecznego. Na podstawie tych danych można by sądzić, że ilość krów w naszym kraju zapewnia produkcję mleka towarowego na poziomie nawet wyższym, niż wynika to z potrzeb ludności. Byłoby to jednak błędny

Tabela 4

Konieczne warunki do zrealizowania różnych wariantów kwot produkcji mleka

Wyszczególnienie	Kwoty produkcji mleka		
	4 mld kg	8 mld kg	12 mld kg
	Liczba krów (w tys. sztuk)*		
Przeciętna roczna wydajność mleka od krowy, kg:			
4000	1000	2000	3000
4500	900	1800	2700
5000	800	1600	2400
5500	750	1500	2250
6000	670	1340	2000
	Liczba obór (z grup producentów) do zorganizowania i objęcia doradztwem technologicznym		
Produkcja mleka z obory	liczba krów (o wyd. 5000 kg rocznie)		
dobowa	roczna		
200	75 000	15	53 000
400	150 000	30	26 500
800	300 000	60	13 500
1600	600 000	120	7 000
			106 000
			53 000
			26 500
			40 000
			21 000

* Z tego co najmniej 30% do objęcia kontrolą użytkowości mlecznej

jest konieczne. Będzie to jednym z warunków naszej wiarygodności w rokowaniach z Unią Europejską, a równocześnie stworzy realne szanse unowocześnienia chowu krów w stopniu zapewniającym ekonomicznie efektywną produkcję mleka, odpowiadającą współczesnym normom jakościowym.

Ocena zaopatrzenia krów mlecznych w składniki pokarmowe na podstawie testu kompleksowego

Maciej Adamski¹, Wacław Łuczak¹,
Josef Kučera²

¹AR we Wrocławiu, ²Uniwersytet Mendelejewa w Brnie (Czechy)

Żywnienie krów mlecznych opiera się na strategii i ustawicznym normowaniu pasz w wybranym systemie. Strategia żywienia polega na tym, że po wyborze podstawowych pasz objętościowych dzieli się żywienie (uwzględniając cykl płciowoty krowy) na okresy laktacji z dalszym jeszcze podziałem na etapy – zasuszenia i okołoporodowy. Należy jeszcze uwzględnić fakt, że nie zawsze dysponuje się aktualnymi danymi o wartości pokarmowej pasz. Procesy metaboliczne w zważu uzależnione są od aktywności występujących w nim mikroorganizmów, jak również od ilości i jakości dostarczanych składników pokarmowych i związków biologicznie czynnych. Żywnienie krów mlecznych jest więc najbardziej skomplikowane, biorąc pod uwagę wszystkie grupy użytkowe bydła, gdyż

stosunkowo często mogą wystąpić zjawiska niedostatecznego zaopatrzenia w składniki pokarmowe.

Organizm krowy, w okresie rozwoju i produkcji, potrzebuje także wielu składników mineralnych, które powinny być dostarczone w dawce pokarmowej. Zaopatrzenie organizmu w niezbędne składniki mineralne determinuje podanie ich w odpowiednich proporcjach i optymalnej ilości. W żywieniu krów mlecznych stosuje się pasze wyprodukowane lokalnie. W glebie, w różnych regionach kraju, mogą występować zróżnicowane niedobory składników mineralnych, powodując obniżenie ich zawartości w roślinach (paszach). Prowadzić to może w konsekwencji do dysproporcji i niedoborów w pokryciu potrzeb mineralnych bydła. Trzeba również pamiętać o pokryciu zapotrzebowania na witaminy, zwłaszcza rozpuszczalne w tłuszczach.

Od pewnego czasu zarysowała się możliwość oceny zaopatrzenia krów mlecznych praktycznie we wszystkie składniki pokarmowe, łącznie z własnościami strukturalnymi dawki i jej strawnością, poprzez przeprowadzenie odpowiednich testów. W tym celu bada się odpowiednie substraty związane z krową mleczną (pasza, mleko, krew, względnie surowica krwi, ślina, mocz, włosy i inne), nie naruszając jej dobrostanu. Dawniej testy opierały się głównie na pojedynczych substratach (np. składniki krwi). Opisany poniżej test, nazywany kompleksowym, opiera się na szeregu substratów. Zamierzam autorów jest jego prezentacja w celu ewentualnego zastosowania w praktyce. Schemat testu podano w tabeli 1.

Test włóknistości paszy (tab. 1, lp. 1) jest to czas zużyty łącznie na pobranie paszy i jej przeżucie, wyrażony w minutach, w przeliczeniu na 1 kg suchej masy dawki. Test ten